

לק"י יום שני ט' כסלו התשע"ה בשכ"ו

הסכמה

מאד שמח ליבי ויגל כבודי לחזות מעשי ידיו להתפאר של מעכ"ת הרה"ג הדר יהודה מרגולין שליט"א שוקד על התורה ועל העבודה בעיה"ק ירושת"ו, ספר אמרי שפר נקוב בשם הידורי המדות, בו ישב על המדוכה לברר הדק היטב שיעורי תורה כזית רביעית וכביצה, טפח ואמה וכו', שהינם כפי השיעורים הקטנים היפך המפורסם בזמנינו, אשרי חלקו וזכות גדולה נפלה בחבלו ובנחלתו, מאשר קיבלה בהר סיני נשמתו. ללבן הדברים יפה משרשם ומיסודם בש"ס ובפוסקים ראשונים ואחרונים, מצא כדי מדתו. ובירר ג"כ מנהגי קהילות ישראל אשכנזים וספרדים בזה, ירבו בישראל כמותו.

נשאר לי להשלים את המלאכה, לסעודו ולתמכו ממנהגי קהילותינו בתימן יע"א, אשר כבר נודע בשערים המצויינים בהלכה כי מהם יתד ומהם פינה לדעה את המסורת המקורית והעיקרית הנמשכת מדורי דורות, אשר כנראה השער הזה סגור לכת"ר כמו לרבים, ואין להם שיח ושיג בהם. על כן אציגה נא אתהם, ואציין בקצרה כמראה מקומות למעט מהם.

בראש ובראשונה אביא מתוך דבריו של גאון רבני תימן ותפארתם, עמוד ההוראה והמנהגים שלנו, הלא הוא מהרי"ץ זיע"א, אשר כתב בספרו עץ חיים ח"א דף ק"פ ע"ב לגבי פדיון הבן, הסלע האמור במשנה הוא השקל האמור בתורה בכל מקום, ופעמים נקרא בתורה כסף, ובימי משה היה השקל משקל ש"ך גרגירי שעורה, ובבית שני הוסיפו עליו והעלוהו למשקל שפ"ד גרגירי שעורה, וכן מונים היום לחמשה סלעים של-בן. נמצאו ה' סלעים אתתק"כ שעורות וכו' ע"ש. ורבים תמהים עתה בזמנינו, למה הוסיף בתכלא"ל קפלה ונצף [פי' דרהם ומחצה], כיון שהשקל עתה סת קפאל [פי' שש דרהם], מהיכא תיתי להוסיף. ואני הצעיר שמעתי בילדותי מחכמי הדור כי מה שמקובל בידינו על השקל שהוא ו' דרהמים ר"ל קפאל הוא מדרהם שהיו במקדש כפי מה ששקלו בשעורות בינוניות, באופן שאותו שקל שעמדו על משקלו בחקירה ודרישה יוסיף במשקלו על שקל שלנו משקלי התימן מעה, ורביע מעה חסר מעט. שהם ה' קראריט חסר מעט. א"כ בכל חמשה סלעים יוסיפו משקלי הקדש על ה' סלעים במשקלי תימן כ"ד קירא"ט שהם קפלה ונצף [דרהים ומחצה]. ופשיטא שהם שיערו בשעורות בינוניות שבימיהם, שהם כשעורות גדולות שבזמנינו בערי תימן. הלכך כל שנתן לכהן פחות מל"א קפלה ונצף [משלושים ואחד דרהם ומחצה], לא יצא י"ח מד"ס. שאם מן התורה פשיטא דיצא, ודברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים וכו' יעו"ש. מובן שההבדל בין הדורות הוא מועט מאד.

לק"י

ולגבי שיעור כזית, כתב בפירושו על סדר אגדתא דפסחא שם חלק שני דף י"א י"ב, שיעור כזית, כתב מרן סימן תפ"ו יש אומרים דהוא כחצי ביצה, והיא דעת התוספות ביומא. וכתב בספר שארית ישראל על זה וז"ל, אבל רבינו תם כתב דכזית אינו חצי ביצה. ואפילו ג' זתים, הם פחות מביצה. דג' גרוגרות הם כביצה. וגרוגרת גדולה מזית. כן הכריע מסוגית עירובין, וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב פרק א' מהלכות עירובין [הלכה ט'], די"ח גרוגרות הם ב' סעודות, נמצא שגרוגרת הוא שליש ביצה עכ"ל. גם הפר"ח האריך מאד בזה מכמה סוגיות, והכריע כסברת הרמב"ם דשיעור כזית אינו אלא שליש ביצה בקירוב, שהביצה היא יותר מעט מג' זתים עש"ב.

והוספתי על זה אני הקטן בפרי עץ חיים שם דף ר"ג ד"ה וצריך, שיש לדעת כי בתכאליל רבים כת"י [שיסדו וערכו חכמי תימן הקדמונים] ראיתי מפורש שכזית הוא שיעור רביע ביצה בקירוב, ובכללם של מהר"י ונה ומהר"י בשירי, וכ"ה בנוסח תכלאל שנדפס בהגדה כמנהג תימן דף ד'. וזהו לפי הנראה שיטת רש"י (והרשב"א) והגר"ח מוולאזין, עיין בשיעורין של תורה להגר"ק דף ס"ט ע"א, והמעייין בשורש הדברים בגמ' ובפוסקים יראה כי יתכן שדעת הרמב"ם ג"כ כמותם. כי מה שהוכיחו מדבריו בהלכות עירובין, היינו דודאי עכ"פ לית ליה כסברת התוספות שכזית הוא כחצי ביצה, ודוק. וגם כפי המנהג המקובל בידינו, נראה בבירור שתפסו כן הלכה למעשה וכו' יעו"ש.

ומה שסיימתי כי כן הוא שיעור כזית כרביע ביצה, לפי המנהג המקובל בידינו וכו', הוא כפי שקיבלתי בהדיא אחרי חקירה ודרישה בבירור מתלמידי חכמים, הן מעי"ת צנעא בירת תימן, הן משאר מחוזות, כי היו משערים כך בפשיטות בכל דיני התורה, ואפילו לכזית מצה דאורייתא, ואין צריך לומר שבירכו ברכה אחרונה וברהמ"ז על שיעור קטן כזה. וכפי שהוא מקביל לגודל כזית המצוי כיום בארצנו הקדושה, שזה ג"כ בערך גודל הפירות שקד וערמון. וכן אנחנו מורים בעה"ת הלכה למעשה, וכבר כתבתי ג"כ כך בס"ד בספרי הקטן ש"ע המקוצר בכמה מקומות.

ובתימן היו מצויים עצי זית, אבל הם לא שימשו לאכילה או לשמן (והשתמשו בשאר שמנים, כגון בשמן שומשמן הנקרא גלגלאן, או שמן חרדל הנקרא תרתר). הסיבה לכך שלא השתמשו בהם, לעת עתה לא נודעה לנו, אולי הם זן אחר שאינו ראוי. עכ"פ מסורת שיעור כזית הינה ידועה, בלי קשר לפרי הזית, בבחינת מעשים שבכל יום.

יצחק רצאבי ♦ ITZCHAK RETZABI

ראש ביהמ"ד בית הוראה ומכון פעולת צדיק

וראש מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

מח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ח

פסקי מהרי"ץ ו"ח, שו"ת עולת יצחק ג"ח, ועוד

לק"י

וזכורני בילדותי כאן בארץ ישראל שהתחילו רבים, חדשים מקרוב באו, להיות מלעיגים על אכילת מצה בשיעור הקטן כפי שהיה נהוג, וחושבים זאת לחוסר ידיעה. וזה נגרם רק בגלל שנתפרסם בספרים הנפוצים בזמנינו שיעורים גדולים, שכזית הוא 29 גרם וכדומה. אבל לבסוף נתברר מיהו היודע לפום קושטא, וכמו בעניינים נוספים, כי אמת מארץ תצמת.

ועל מה שכתבתי באגדתא דפסחא פרי עץ חיים [כנזכר לעיל ד"ה והוספת] כתב אלי [במכתבו ביום כ"ז תמוז התשנ"ט] בעל שו"ת דברי דוד [טהרני] לעיין בתשובותיו חלק א' או"ח סי' כ"ה בעניין שיעור כזית, שמדברי הרשב"א והרא"ה משמע שהוא כרביע ביצה, ואף הרמב"ם דיבר על גרוגרת, ואי נימא שההבדל הקטן בין גרוגרת לכזית הוא 1/12, הרי שדעת הרמב"ם כדבריהם דהוי רביע ביצה עכ"ל במכתבו.

ובשלמי חגיגה למהר"ש מנצורה (על שערי קדושה הל' טריפות. נתיבות התשע"ד) דף קל"א, אני הצעיר תמיה, לפי שמה ששיערו חז"ל היה על פי הנמצא לפנייהם בדורותם כגון כביצה כזית, זה קשה כיצד ישערו ולא יגלו אזנינו באיכותן וכמותן. שבקטנותי היתה הביצה גדולה, ושקלתי אחת וכו', ועתה בזקנותי וכו', טול חשבון כמה החסרון בדורי, כל-שכן מדור לדור. יעו"ש"ב מה שפירש, דברים מופלאים, וכיוון מדנפשיה לדעת החת"ס בשו"ת או"ח סי' קכ"א דלא כהצל"ח, שלא להבעית את ישראל בחדשות אשר לא שערום אבותינו.

קנצי למלין, אחתום בברכת הנהנין שאחריה, ליקרת המחבר דנן יצ"ו, שאזר אומץ ויגע טובא להעמיד האמת על תילה, ברכות שמים מעל ממעון ברכותיו יתברך למתן ההלכות רב ברכות, יהי שלום בחילו וגו'.

כעתירת זעירא דמן חברי"א

הצ' יצחק בכמהר"נ רצאבי יצ"ו

